

PODSTAWY PRAWA CYWILNEGO

PRAWO SPADKOWE

Sylwester Wójcik
Mariusz Załucki

2. WYDANIE

SERIA AKADEMICKA

LEX

a Wolters Kluwer business

PODSTAWY PRAWA CYWILNEGO

PRAWO SPADKOWE

Sylwester Wójcik
Mariusz Załucki

2. WYDANIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Stan prawny na 30 kwietnia 2015 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font. A small heart symbol is positioned above the letter 'i'. Below the text, there are two horizontal wavy lines.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN 978-83-264-8210-6

2. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

———— SPIS TREŚCI ————

Wykaz skrótów	9
Słowo wstępne (do wydania drugiego)	11
Rozdział I	
Wiadomości ogólne o prawie spadkowym	13
1. Pojęcie prawa spadkowego	13
2. Funkcje prawa spadkowego	15
3. Źródła prawa spadkowego	17
4. Działanie prawa spadkowego	19
Rozdział II	
Przesłanki dziedziczenia po stronie spadkodawcy	23
1. Śmierć spadkodawcy	23
2. Spadek	24
Rozdział III	
Przesłanki dziedziczenia po stronie spadkobiercy	28
1. Zdolność do dziedziczenia	28
2. Godność dziedziczenia	30
3. Brak zrzeczenia się dziedziczenia	33
4. Powołanie do dziedziczenia	35
Rozdział IV	
Dziedziczenie ustawowe	37
1. Wprowadzenie	37
2. Krąg potencjalnych spadkobierców ustawowych	38
3. Kolejność dziedziczenia	41
4. Wielkość udziałów spadkowych	43
5. Dziedziczenie gospodarstw rolnych	45
Rozdział V	
Testament i ustanowienie spadkobiercy	47
1. Testament	47
1.1. Zagadnienia ogólne	47

1.2. Zdolność do sporządzenia testamentu	50
1.3. Wady oświadczenia woli przy testamencie	51
1.4. Treść testamentu	52
1.5. Forma testamentu	54
1.5.1. Testamenty zwykłe	56
1.5.2. Testamenty szczególne	61
1.5.3. Zagadnienia wspólne	66
1.6. Inne zagadnienia dotyczące testamentu	67
2. Ustanowienie spadkobiercy	70
Rozdział VI	
Inne rozrządzenia testamentowe	78
1. Zapis	78
2. Polecenie	84
3. Dalsze rozrządzenia	86
4. Wykonawca testamentu	87
Rozdział VII	
Szczególne uprawnienia osób bliskich spadkodawcy	90
1. Wprowadzenie	90
2. Zachówek	91
3. Uprawnienie dziadków spadkodawcy	97
4. Uprawnienia małżonka i innych osób bliskich spadkodawcy	98
Rozdział VIII	
Nabycie spadku	102
1. Wprowadzenie	102
2. Przyjęcie i odrzucenie spadku	103
3. Udokumentowanie nabycia spadku	110
4. Ochrona dziedziczenia	113
Rozdział IX	
Odpowiedzialność za długi spadkowe	116
1. Wprowadzenie	116
2. Odpowiedzialność za długi spadkowe przed przyjęciem spadku	117
3. Odpowiedzialność za długi spadkowe po przyjęciu spadku	118
4. Odpowiedzialność za długi spadkowe po dziale spadku	121
5. Odpowiedzialność za długi spadkowe zapisobiercy windykacyjnego	121
Rozdział X	
Wspólność majątku spadkowego	123

Rozdział XI

Dział spadku	126
1. Wprowadzenie	126
2. Sposoby działu spadku	129
3. Skutki działu spadku	133
4. Pozasądowy dział spadku	134
5. Sądowy dział spadku	137
6. Dział spadku obejmującego gospodarstwo rolne	139

Rozdział XII

Zbycie spadku	141
----------------------------	-----

Bibliografia	145
---------------------------	-----

WYKAZ SKRÓTÓW

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 583)
- pr. not. – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 164 z późn. zm.)
- r.t.w. – rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 stycznia 1965 r. w sprawie testamentów wojskowych (Dz. U. Nr 7, poz. 38)

— SŁOWO WSTĘPNE (DO WYDANIA DRUGIEGO) —

Rok 2015 jest szczególnie, jeżeli chodzi o jubileusze w polskiej nauce prawa cywilnego. W tym roku upływa 50 lat od wejścia w życie kodeksów: cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz postępowania cywilnego. Rocznice te zachęcają do refleksji nad stanem naszego prawodawstwa i perspektywami jego dalszego rozwoju. Nie byłoby jednak prawa, gdyby nie osoby, które je tworzyły. Jedną z nich był Profesor Sylwester Wójcik (1931–2005), który całe swoje życie naukowe poświęcił rozważaniom dotyczącym prawa cywilnego. Los sprawił, że rok 2015 to także Jego jubileusz. W tym roku bowiem mija nie tylko 10 lat od śmierci Profesora, ale obchodzimy również pięćdziesięciolecie Jego habilitacji, czterdziestolecie nadania Mu tytułu profesora czy trzydziestolecie podjęcia przez Niego pracy w Rzeszowie. Jak można sądzić, jest to wystarczający powód do przypomnienia twórczości Profesora. Nie jest to jednak powód jedyny. Podręcznik *Podstawy prawa cywilnego. Prawo spadkowe* autorstwa Sylwestra Wójcika, który ukazał się drukiem w 2002 r., zamykał pewien etap. Pamiętam, jak Profesor – jeden z najwybitniejszych przedstawicieli polskiej nauki prawa spadkowego – opowiadając o procesie przygotowania podręcznika, podkreślał, że jest to zbiór poglądów, które głosił przez całe dotychczasowe życie. Dzięki wysokiemu poziomowi naukowemu i wyczerpującemu przedstawieniu problematyki prawa spadkowego dzieło to szybko zyskało rangę jednego z najważniejszych opracowań podręcznikowych tej materii w Polsce. Jego walory spowodowały, że także kilka lat po śmierci Autora jest on obecny w doktrynie, tak jak nadal pojawia się w uniwersyteckich wykazach literatury podstawowej z tego przedmiotu. Są to niewątpliwie argumenty, z którymi trudno dyskutować, a które również uzasadniają czy nakazują wręcz konieczność, by do tej twórczości powrócić. Stąd pomysł na niniejszy podręcznik, a dokładniej na aktualizację dzieła Profesora.

Z uwagi na zmiany ustawowe, jakie nastąpiły w ciągu tych kilkunastu lat od czasu przygotowania pierwszego wydania podręcznika, konieczne stało się jego zaktualizowanie, dostosowanie do obecnego stanu prawnego. Podejmując się tego wyzwania, miałem w pamięci jedną z uwag Profesora, który po przeczytaniu

któregoś z moich pierwszych tekstów naukowych, jeszcze przed jego publikacją, wskazywał, że o prawie należy pisać w taki sposób, by było ono zrozumiałe dla wszystkich, zwłaszcza zaś dla nieprawników, co wówczas nie było dla mnie wcale takie oczywiste.

Dziś, gdy prawo spadkowe staje się coraz bardziej „aktywną” regulacją, myśli Profesora niejednokrotnie mogą przyczynić się do właściwszego zrozumienia tej materii. Stąd moja ingerencja w Jego opracowanie ograniczyła się jedynie do niezbędnego minimum. Chodzi tutaj przede wszystkim o zmiany stanu prawnego związane z poszerzeniem kręgu spadkobierców ustawowych i zmianą zasad dziedziczenia ustawowego, wprowadzeniem zapisu windykacyjnego i notarialnego poświadczenia dziedziczenia czy modyfikacje w obszarze odpowiedzialności za długi spadkowe. W stosunku do pierwotnej wersji podręcznika ograniczeniu uległa też rola regulacji dotyczącej szczególnych zasad dziedziczenia gospodarstw rolnych, przez co w obecnym wydaniu problematyka ta jest jedynie wzmiankowana. Byłem także zmuszony zasygnalizować niektóre skutki wejścia w życie unijnego rozporządzenia spadkowego nr 650/2012. Nadal jednak jest to podręcznik Profesora. *Non omnis mortuus est!*

W pracy uwzględniono stan prawny na dzień 30 kwietnia 2015 r.

Mariusz Załucki
Kraków–Rzeszów, kwiecień 2015 r.

WIADOMOŚCI OGÓLNE O PRAWIE SPADKOWYM

1. Pojęcie prawa spadkowego

I. Nikt nie żyje wiecznie; kto się urodził – musi umrzeć. Żadne z tych stwierdzeń nie budzi wątpliwości; i z jednym, i z drugim godzą się wszyscy, a ściślej, wszyscy przyjmują je do wiadomości.

Nikt jednak nie godzi się z tym, by wraz ze swoją śmiercią on sam miał ulec całkowitemu unicestwieniu. Każdy chce w jakiś sposób trwać nadal także po swojej śmierci, chce pozostać w pamięci żyjących, chce też, by pozostawiony majątek, dorobek jego życia, komuś służył. Są to pragnienia oczywiste i nikogo nie dziwią. **Spełnienie się tych pragnień po części zależy od samego człowieka, od tego, czy i co czynił za życia, po części zaś może w tym być pomocne prawo, przede wszystkim prawo spadkowe.**

II. Prawo spadkowe jest jednym z działów części szczegółowej prawa cywilnego; wynika stąd wiele istotnych konsekwencji prawnych. Chodzi tu więc zarówno o przedmiot regulacji objętej tym działem, jak i o sposób regulacji materii nim objętej, a także o miejsce regulacji oraz o powiązanie prawa spadkowego z częścią ogólną prawa cywilnego oraz z innymi działami części szczegółowej prawa cywilnego.

Prawo spadkowe, rozumiane jako dział prawa cywilnego, nazywa się prawem spadkowym w znaczeniu przedmiotowym. Tak rozumiane prawo spadkowe obejmuje zespół tych przepisów prawa cywilnego, które w zasadzie, a więc ujmując rzecz ogólnie, **regulują losy majątku osoby fizycznej po jej śmierci.** Prawo spadkowe w znaczeniu przedmiotowym nie reguluje więc ogółu skutków prawnych, jakie wywołuje śmierć zmarłej osoby fizycznej. Skutki te, w zależności od ich charakteru, są regulowane także w innych działach prawa cywilnego (np. w prawie rzeczowym) oraz w innych gałęziach prawa (np. w pra-

wie finansowym). **Przepisy prawa spadkowego regulują tylko te skutki śmierci zmarłej osoby fizycznej, które dotyczą losów cywilnoprawnych jej praw i obowiązków majątkowych.**

Przedmiotem regulacji w prawie spadkowym jest nie tylko samo przejście majątku (spadku) po zmarłej osobie fizycznej na inne osoby, **ale i cały kompleks zagadnień związanych z tym przejściem majątku.** Regulacje te mogą być i bywają różne zarówno w poszczególnych państwach, jak i w tym samym państwie, lecz w różnych okresach. W tym miejscu mowa w zasadzie o tych regulacjach, które obowiązują w Polsce od dnia 1 stycznia 1965 r., a więc po dniu 31 grudnia 1964 r. Z dniem 1 stycznia 1965 r. wszedł bowiem w życie kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.), który w księdze czwartej, noszącej tytuł „Spadki”, zawiera przepisy prawa spadkowego.

Stwierdzenie, że prawo spadkowe jest działem prawa cywilnego, którego przepisy znajdują się w kodeksie cywilnym, nie oznacza, że dla uregulowania losów majątku osoby fizycznej po jej śmierci mają znaczenie tylko przepisy o charakterze cywilnoprawnym zamieszczone w tym kodeksie. Dla tych uregulowań istotne znaczenie mają także przepisy należące do innych gałęzi prawa, np. należące do prawa postępowania cywilnego czy też do prawa finansowego. Będzie o tym mowa niżej w uwagach poświęconych źródłom prawa spadkowego.

III. Regulując kompleks zagadnień związanych z losem majątku osoby fizycznej po jej śmierci, prawo spadkowe posługuje się różnymi instrumentami – konstrukcjami prawnymi i pojęciami właściwymi temu działowi prawa cywilnego. Są to konstrukcje i pojęcia w znaczeniu formalnym, technicznym. Powinny one być rozumiane i stosowane w tym znaczeniu i tak jak to przyjmują aktualnie obowiązujące przepisy prawa spadkowego. Istnieje więc katalog podstawowych pojęć prawa spadkowego, które obecnie obowiązują w Polsce. W szczególności są to takie pojęcia, jak: spadek, spadkodawca, spadkobierca, otwarcie spadku, dziedziczenie, zapis, polecenie, zachówek, dział spadku.

Spadkiem jest ogół majątkowych praw i obowiązków cywilnoprawnych osoby zmarłej, które z chwilą jej śmierci przechodzą na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów prawa spadkowego (art. 922 k.c.).

Spadkodawcą nazywamy zmarłą osobę fizyczną.

Spadkobiercą nazywamy taką osobę fizyczną, osobę prawną albo niepełną („ułomną”) osobę prawną, na którą przechodzi spadek lub jego część w drodze dziedziczenia.

Otwarcie spadku jest śmierć osoby fizycznej, a **chwila otwarcia spadku** jest chwila śmierci osoby fizycznej.

Dziedziczeniem nazywa się przejście spadku jako całości lub części tej całości na spadkobiercę lub spadkobierców.

Zapis zwykły polega na tym, że spadkodawca w testamencie zobowiązuje spadkobiercę lub zapisobiercę do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (art. 968 k.c.).

Zapis windykacyjny polega na tym, że spadkodawca w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego postanawia, iż oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (art. 981¹ k.c.).

Polecenie polega na tym, że spadkodawca w testamencie wkłada na spadkobiercę lub na zapisobiercę obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem (art. 982 k.c.).

Zachówek polega na tym, że osoby najbliższe spadkodawcy, określone przez ustawę, są uprawnione do otrzymania pewnej **części wartości udziału spadkowego**, jaki by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym (art. 991 k.c.).

Dział spadku polega na tym, że jeżeli spadek dziedziczy kilka osób, wówczas ich udziały spadkowe, określone ułamkowo, w drodze działu materializują się na rzecz poszczególnych spadkobierców stosownie do wielkości tych udziałów.

Każde z określeń tych pojęć wymaga rozwinięcia i pełniejszego wyjaśnienia. Nastąpi to w odpowiednich miejscach podręcznika.

2. Funkcje prawa spadkowego

I. Podmiotowe prawa majątkowe z zakresu prawa cywilnego, a więc prawo własności, inne prawa rzeczowe, wierzytelności, w zasadzie nie gasną z chwilą śmierci osoby fizycznej, której one przysługiwały, lecz **z reguły, na mocy przepisów prawa spadkowego i według zasad określonych przez to prawo, przechodzą na inne osoby fizyczne albo na osoby prawne lub niepełne („ułomne”) osoby prawne**, które w chwili śmierci osoby fizycznej żyją (osoby fizyczne) albo istnieją (osoby prawne). Zawsze **następuje to w drodze dziedziczenia**, a w pewnych wypadkach także w inny sposób, np. **na podstawie zapisu**. Ten fakt sprawia, że każdy człowiek ma świadomość, iż posiadając pewien majątek, może nim dysponować nie tylko za życia i na własne potrzeby, ale i na wypadek swojej śmierci na rzecz tych, którzy go przeżyją. W ten sposób, choć umrze, to dzięki posiadaniem i dziedziczonemu po nim majątkowi w pewnym

PODSTAWY PRAWA CYWILNEGO

PRAWO SPADKOWE

Sylwester Wójcik (1931–2005) – profesor nauk prawnych, wybitny cywilista, wieloletni kierownik Katedry Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Zakładu Prawa Cywilnego filii UMCS w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski). Autor cenionych publikacji naukowych z zakresu prawa cywilnego, wśród których ważne miejsce zajmują prace poświęcone prawu spadkowemu. Jako członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów uczestniczył w pracach nad wieloma projektami ustaw z tego zakresu.

Mariusz Załucki – profesor nadzwyczajny Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Dyrektor Instytutu Prawa Prywatnego i Kierownik Katedry Prawa Cywilnego tej uczelni, doktor habilitowany nauk prawnych. Specjalizuje się w prawie cywilnym i prawie własności intelektualnej. Na Universität Bielefeld w Niemczech oraz Staffordshire University w Stoke-on-Trent w Anglii poznał europejskie prawo gospodarcze i cywilne. Autor około stu publikacji z zakresu prawa cywilnego i prawa własności intelektualnej. Wykonuje zawód adwokata.

■ Podręcznik *Podstawy prawa cywilnego. Prawo spadkowe* to drugie wydanie dzieła Profesora Sylwestra Wójcika, które na rynku księgarskim po raz pierwszy ukazało się w 2002 roku. Jego aktualizacji do obowiązującego stanu prawnego dokonał prof. nadzw. dr hab. Mariusz Załucki.

■ Publikacja zawiera syntetyczne ujęcie podstawowych instytucji prawa spadkowego i prezentuje omawianą materię z uwzględnieniem jedynie niezbędnych elementów teoretycznych. Ze względu na rosnące znaczenie prawa spadkowego odpowiada bowiem na potrzebę pojawienia się opracowania ujętego maksymalnie jasno, bez obciążenia informacjami z literatury przedmiotu i orzecznictwa. Ten ceniony podręcznik z zakresu prawa spadkowego omawia niektóre skutki wejścia w życie unijnego rozporządzenia spadkowego nr 650/2012, przybliża również zmiany związane z modyfikacją zasad odpowiedzialności za długi spadkowe, które zostały uchwalone przez Sejm w dniu 20 marca 2015 roku.

■ Książka przeznaczona jest przede wszystkim dla studentów różnych typów szkół wyższych, gdzie wykłada się podstawy prawa cywilnego, a zatem przede wszystkim kierunków prawniczych. Korzystać mogą z niej także aplikanci oraz inne osoby zajmujące się prawem spadkowym.

ISBN 978-83-264-8210-6

9 788326 482106

Cena 49 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326482106 M02P01